

Sprakeloos (4)

Bevrijding van *Intieme vreemden*

Harrie Regtering¹

05052022

Bevrijdingsdag. In dubbel opzicht. De gedachten gaan terug naar hoe onze ouders zich in 1945 op deze dag voelden. Twintigers, dertigers toen. Met oorlogservaringen in hun trauma systeem. Met verhalen over hoe erg het was en hoe ze gelachen hebben. Hoe ze overleefden in het besef dat de mensen die naar de kampen gestuurd waren....de soldaten die voor de vrijheid vochten ... Daarna

leefden ze nog meer dan vijftig jaar in steeds sneller veranderende economische, politieke, sociale en culturele kaders. Mochten ze verder leven. Knap eigenlijk hoe netjes ze dat hebben gedaan. Met talloze 'constraints'. Die wij nu achteraf pas een beetje leren kennen.

De volgende generatie kon profiteren van hun stappen op het pad van de vrijheid. De vrijheid die een basiswaarde in persoonlijke en culturele systemen werd². Zelfs een halve eeuw later is die vrijheid nooit vanzelfsprekend. Iedere dag vinden er gevechten over plaats. Letterlijke (Poetin) en staatsrechtelijk-juridische. Zoals in de VS over het recht op abortus. En in ieder persoonlijk systeem. De bevrijding is altijd al óók een persoonlijke ervaring.

Zoals vandaag bij mij een beetje met de 2^e chemo van afgelopen donderdag in mijn lijf. In lichamelijk en mentaal opzicht bevrijding. Gisteren was het zwaar. Alsof kankercellen en chemo in al mijn spieren en botten met elkaar in gevecht waren. Op 4 mei duurden de belegering en de gevechten van tien voor drie 's nachts tot negen uur 's avonds. Dat lijkt eindeloos. Je blijft de hele dag in beweging. Dat moet, staat in alle folders. Maar je wilt alleen maar liggen en lijden aan de vermoeidheid en de pijn die overal zit. Na een marathon was ik minder kapot. De ervaring kwam in de buurt van hoe ik me voelde vóór de diagnose van prostaatkanker en de start van de therapie. En onwillekeurig denk je dan toch: 'het zal toch niet dat de kankercellen het kritische punt van resistentie tegen hormonen al bereikt hebben'? Maar, zoals bevestigd door vriend/internist J, de cijfers van de bloedwaarden en de prominent dalende PSA zien er hoopvol uit. De onwillekeurig oppoppende vraag 'het zal toch niet'? wordt bij de volgende keer bloedprikken voor de 3^e chemo over precies twee weken vanzelf beantwoord. Daarop vooruitlopen heeft geen zin. Noch op de verschijnselen na de 3^e chemo. Ook niet op basis van de verschijnselen na de 2^e. De kunst is stap voor stap verder te gaan met leven. Vandaag. Met de juni vakantie in Italië in het vooruitzicht die ik

¹ regte061@planet.nl; www.watiknietbegrijp.nl

² Indrukwekkend gereconstrueerd in Louis Menand, *The Free World. Art and Thought in the Cold War* (2021).

gisteren bevestigd heb. Mooie nieuwe plaatjes van de plek en het huis terug gekregen. Een ander vooruitzicht zijn de te voeren gesprekken met 25 mannen van jong tot oud over wat zij als een voor hun leven kenmerkende *metafysische ervaring* bestempelen. Gesprekken voor mijn als 5^e ‘schrijfzels’ opgezette stuk *Ervaring en zo verder*.

Voor die gesprekken is Paul Verhaeghes essay *Intieme vreemden* als achtergrond te gebruiken. Daar gaat deze Sprakeloos 4 verder over. De eerste gesprekken zijn met W en M op de Wageningse Berg.

Dit **Naschrift** over Verhaeghes essay heb ik toegevoegd aan de *Startnotitie voor het geval ik nog een keer terug kom*³. Ik heb het ook via Verhaeghes agent in België naar hem proberen op te sturen. Openingszin: ‘Ik praat alleen nog met mensen die dit essay gelezen hebben’.

Je denkt dat je klaar bent met de *Startnotitie voor het geval ik nog een keer terug kom*. Na de 2^e chemo (28 april 2022) beloon je jezelf met een stapel boeken. Daaronder voor € 5 het boekje *Intieme vreemden* van Paul Verhaeghe. Dat begin ik de volgende ochtend te lezen. Omdat zijn andere boeken ook al, gelezen en al, in mijn kast staan. Ik zie dat wat ik in te lange passages in de *Startnotitie* doe, hij soms in één alinea doet. Lees de alinea op pagina 37: ‘Het idee dat de mens maakbaar is klopt’ en leg dat naast mijn innerlijk landschap, in nerlijke stem zoals verwoord in de *Startnotitie*.

We denken veel langs dezelfde lijnen. Ik ben blij dat ik de eigen woorden op mijn manier uit dit labyrint van schijn en illusie, van zelschepping en haar valkuilen, van geest en materie heb gehaald. Zodat ik nog meer plezier beleef aan de zijne. Al zal ik die nooit zoals hij uit de psychoanalytisch / filosofische hoek kunnen halen. Daarvoor ontbreken mij de therapie praktijk ervaringsverhalen. Juist die maken dit essay extra en aanvullend spannend voor mij. In de *Startnotitie* ontwijk ik met de combinatie filosofie en literatuur dit buiten mijn bereik liggende terrein niet voor niks. Hoewel ik Freud lang genoeg samen met anderen goed bestudeerd heb en weet welke fascinaties daar liggen in het kunnen begrijpen van onze culturele ontwikkeling in de recente moderniteit (Marx, Freud, Darwin, Feynman). Puur genot van het kunnen meedenken met de echte grote en uitzonderlijke geesten die zich diepgaand en namens ons allen in de complexiteit van het AI verdiepen. En hun voorgangers en opvolgers. Waar je overigens zo een reeks vrouwen naast en tegenover kunt zetten.

Ik communiceer naar anderen dat ik alleen nog maar met mensen praat die *Intieme vreemden* hebben gelezen en die daarover met mij hun leeservaring willen delen. De professionele journalist, de internist/oncoloog, de huisarts en de familie-opsteller, de bouwingenieur en architect, de bestuurder in de GGZ of het onderwijs, de adviseur. De boer en de bomenman, de winkelier en de operator. Ja zelfs de behandelaar van klantencontacten en de microbioloog, de stikstof activist die de ene na de andere rechtszaak wint.

Het essay is door zijn culturele en transformationele gerichtheid van zeer grote waarde. Een (leef)tijdgenoot die langs dezelfde lijnen denkt en zoekt, vanuit de ervaring en kennis van de psychoanalyse en de filosofie (plus arbeid, stress en nog zo wat, tot in de fysica toe). Een boekensteun voor alles waar ik me de afgelopen jaren ook mee heb uiteengezet. Er zijn verschillen. Die ertoe doen. Maar dat verrijkt het hele beeld alleen maar.

Vermoedelijk zal het anderen bij het lezen van het essay precies zo (en op een eigen manier) gaan. Via de muziek en de mythe bijvoorbeeld, die juist weer ontbreken bij Verhaeghe. Laten we erover praten, is voor ons en voor de intensiteit van onze vriendschap goed.

³ Denk niet dat je dat (of het stuk over *Ervaring*) gelezen moet hebben. Ergens in mei 2022 verschijnt de *Startnotitie voor het geval ik nog een keer terugkom* als hoofdstuk 22 op watiknietbegrijp.nl

Waarom? Om het beeld en de idee achter en in dit essay – dat vermijdt om een ideologie, een beweging te zijn of te worden, en dus niet gewelddadig kan worden ten opzichte van het bestaande dat zichzelf zal veranderen – nóg krachtiger te maken. Terwijl we met zijn allen lopen over het smalle koord gespannen boven de afgrond tussen cultuur en natuur. Om uit te kunnen komen bij wat wij allen samen zijn: een steeds wisselende en dynamische ordening van eeuwig bewegende atomen. Waar vooralsnog de woorden (zijn en worden, materie en geest, logos, ethos, pathos) schromelijk te kort schieten. Net als ons weten en onze mythen.

De vraag is uiteraard wat spreekt mij inhoudelijk aan in dit essay? In een paar punten laat ik enkele overeenkomsten zien (bijlage). Mijn 'geestelijke opvoeders' wiens teksten ik deel bieden me een bepaalde grammatica in het begrijpen van de wereld. Waar steeds nieuwe teksten bij komen. Zoals Verhaeghes essay.

Als tijdgenoten opereren wij (en Leike, die de foto in Rome maakte) onder 'eenzelfde' cultureel firmament. Dat kent oneindig veel interne variëteit. Mede dankzij voortdurende beweging op reeds oude, stabiele fundamenteën. Kennelijk bewandelen we om een goede reden (gnōthi seauton, 'ken u zelf') dezelfde wegen tussen vragen aan en antwoorden voor het leven dat we leiden. Bij het inrichten van een zelf is moed

nodig. Bij het besturen ervan door de jaren heen ook. Tot aan ziek zijn en de dood toe. Beide zijn niet het doel van het leven, maar lopen meer of minder bewust met je mee. Toch verandert het zelf in het aangezicht ervan, wordt sprakeloos omdat een gesprek met het zieke lichaam of de dood onmogelijk is. Niks anders dan feiten spreken daar voor zichzelf.

De materiële en symbolische condities waarbinnen we leven voeden en begrenzen ons zelfbeeld. Rationeel zijn we ons tegelijk bewust van onze uitzonderlijke inzichten en van onze knap geproduceerde schijn gestalten. We doen er alles aan om onszelf niet voor de gek te houden. Zijn op feiten, methoden, technieken en modellen gericht op alle terreinen waar het zelf maar mee te maken kan hebben. Willen oorzaken en werkingsprincipes van dingen en relaties met ons zelf en met anderen leren kennen en beheersen. En ondanks dat. Zien we de dingen en ons zelf niet zoals ze zijn, maar *zoals wij zijn* lees je overal. Gelaagd naar ervaringen, concepties, concepten. Cassirer peuterde 100 jaar geleden de hele symbolische orde al uit elkaar. Het toeval van de aan hem ter beschikking gestelde 'Warburg-bibliotheek' hielp hem daarbij. Taal. Mythe en religie. Kunst. Kennis. Geschiedenis⁴.

⁴ Ernst Cassirer, *An Essay on Man* (1942; 27^e druk 1976), een bewerking, uitbreiding en 'vertaling' van de driedelige *Philosophie der Symbolischen Formen* (1922-1929), is nog steeds waardevol om te bestuderen.

Alleen al qua data en systemen hebben we daar nu het 'tig'-voudige van 'operationeel'. Een overzicht ervan ontbreekt want we hebben geen 'Warburg-bibliotheek' daarvan tot onze beschikking. We zijn veel tijd kwijt aan het opzoeken van ons 'zelf'. Verhaeghes essay laat zien (in drie delen: Niet meer weten wie je bent; Mijn intiemste vreemde; Voorbij intimiteit) welke stadia we daarin cultureel en psychoanalytisch hebben afgelopen en waar we nu staan. Een samenvatting zou niet misstaan. Het is beter om zelf het essay te lezen.

Je kunt dat aanvullen met wat je zelf van belang vindt. Wereldwijde specialisatie en fragmentatie brengt ons vooruit én vergroot de moeite die we hebben met ons oriënteren. Organisaties en professionals zijn in hokjes zonder passende coördinatiemechanismen verdeeld, de aanwezige techniek redt de afstemming. Bij problemen die getrokken grenzen van specialisaties, sectoren, gebieden en politieke geografie overstijgen is collectieve onmacht in het oplossen zichtbaar. Ondanks onze modelbenaderingen, de groeiende (algoritmische) kennis en onze vele creatieve en disruptie gerichte experimenten. 'Geef jongeren het stuur in handen van de duurzame transitie'. Zo'n uitspraak haalt het nieuws. Voor alles wat experiment heet en waar het vuur van vernieuwing in brandt worden subsidies verstrekt en markten ontwikkeld en ingericht. Nieuwe organisatiemodellen en nieuwe verdienmodellen ontworpen. Geld, experimenten in netwerken en macht. Wat aan conventionele patronen en regels waard is om bewaard te worden weet niemand meer. Alleen dat ze ons nú in de weg zitten. Biedt het steeds beter en innovatiever, wijdverbreider en absoluter (alleenheerser) worden van onze materiële en symbolische condities garanties? *Prometheus. Sisyphus. La pierre qui pousse.* Geketende slaven op zoek naar bevrijding..

Misverstand vrijheid en individu-zijn. Gevangen in eigen schijn. Hunkerend naar verbinding. Van elkaar en van zichzelf in isolement. Lijdend aan de droogte in een ontregelde habitat tot aan de rand van (zelf) vernietiging. Met gevolgen voor het voedsel op de markt en met een hongerpandemie ondanks de overvloed. In crisissituaties werken bij grote problemen zelfs de meest geavanceerde kennis en modellen qua voorspellingen matig (Covid). Onze geest zit beklemd, het 'zelf' is steeds meer 'oriënteringsgestoord' (buiten de smartphone). Lossen we ook dat probleem aan het eind van 'mens-zijn' op? Bevrijding van natuurwetenschappelijk reductionisme enerzijds en van overwaardering van zingeving door 'mensen' anderzijds? Steeds meer plekken en sectoren werken aan een andere cultuur (showbizz, zorg, betaald voetbal, accountancy, politieke partijen, juridisch stelsel etc.). Begint het begrijpen van complexiteit daar? Zijn we in staat tot een 'sprong'? Verhaeghe denkt van wel, ik ook.

Metafysische ervaringen geven misschien ideeën door resonantie met het 'andere'. Hoe werken die ideeën in een nieuwe hybride ruimte van markt, staat, kennisinstututen en collectieve praktijken? Onder een nieuw, natuurlijk, sociaal contract? De praktijken zijn inmiddels de burgerlijke maatschappij en 'zelfbeelden' eruit wel voorbij (zie Songfestival). Praktijken hebben empirisch onbekende en paradoxale, duale én non duale kenmerken. Ook voor de deelnemers. Die soms 'het non duale zelf' al omarmen. Met welke symbolen en in welke 'grammar'? Verandert het 'symbolic system'? Worden taal, mythe en religie, kunst, kennis en geschiedenis 'anders'? Misschien is een grammaticale analyse van de gebruikte 'taal' even zinvol als nieuwe modelleringen en 'proportionaliteitstoetsen'. Als begin van bevrijding. Om massaal *af-te-leren*. De 'sprong' naar iets 'anders' kan daarna beginnen.

Bijlage

	Metafysisch apriori	Angst en liefde	Bocht in de tijd	Symbolic system
Verhaeghe <i>Intieme vreemden</i> (2022)	Energiestromen De dood van het individu (Bios) maakt een terugkeer mogelijk naar een collectieve versie van het ruimere leven (Zoë) (64) Eros en Thanatos als energetische processen (50) (iets beschrijven is niet hetzelfde als iets begrijpen, Feynman)	Wat een stel het meest verbindt, kortom, is vaak ook de grootste splijtzwam (34)	‘Kijk eens hoe stout ik ben geweest, prachtig toch? En bovendien was het niet mijn schuld, wel die van mijn omgeving’ (naar aanleiding van Rousseaus <i>Bekentenissen</i>) (15)	Veertig jaar () als psychotherapeut hebben mij geleerd dat échte veranderingen échte keuzes nagenoeg altijd gebeuren na een crisisperiode. Mijn hoop is dat het ineensstorten van het kaartenhuisje een collectieve bewustwording oplevert (26)
Harrie watknietsbegrijp.nl	De natuur brengt mensen als onderdeel van zichzelf voort om het hele systeem op eigen en steeds intelligentere wijze te laten bestaan	Het is een kunst om in het duister te blijven tasten en betekenis te kunnen ‘voelen’. Het meeste blijft contour, ook in angst en liefde.	Dubbelleven is nodig om het zelf in te richten naar de eisen van de tijd en naar de veranderingen daarin	De wereld van de mythe (wordt) als ‘de wereld van het ware begin, van het ontwakend bewustzijn, van de onaantastbare essentie, waarop nog geen corrosieve twijfel vat heeft gekregen’ voorgesteld en literair in stand gehouden. In het beste geval van gelukke literatuur ontmoeten lezer en schrijver elkaar op het niveau van het collectief onbewuste
Waardering	(Neg)entropie Grammaticale analyse nodig? Eerste principes?	Er valt maar tot op een bepaalde hoogte over te praten	‘Als je het niet vertelt bestaat het niet’ (Pfeijffer, 2022, 88)	Het essay is al uitdrukking van collectieve bewustwording
Opmerking	Systeemdenken in de biologie Neuromorfe apparaten			(is deze waardering te flauw?)